

Prinsjesdag Analyse Miljoenennota 2027

Analyse Miljoenennota VNO-NCW en MKB-Nederland

Deze analyse van de Miljoenennota bevat een overzicht voor ondernemers van de plannen voor het komende jaar, lopende zaken en het economisch beeld zoals deze vandaag, op Prinsjesdag 2026, door het kabinet bekend zijn gemaakt.

Deze analyse is met zorg samengesteld. Er kan echter geen enkele aansprakelijkheid worden aanvaard voor eventuele onjuistheden of onvolkomenheden. Vermenigvuldigen van (delen van) deze uitgave is toegestaan, mits met bronvermelding.

Kijk voor de persberichten over de Miljoenennota 2027 en meer informatie van VNO-NCW en MKB-Nederland op:

www.vno-ncw.nl

www.mkb.nl

De Miljoenennota, de Rijksbegroting, het Belastingplan en alle bijbehorende stukken zijn beschikbaar op de website van de Rijksoverheid:

www.rijksoverheid.nl

Voorwoord

Prinsjesdag is altijd een moment om de balans op te maken. De Miljoenennota laat zien waar Nederland staat en welke keuzes nodig zijn om ook de komende jaren onze welvaart en voorzieningen op peil te houden.

De opgaven zijn groot: we moeten onze economie laten groeien. Een betrouwbare energievoorziening en goede infrastructuur zijn daarvoor onmisbaar, net als een toekomstbestendige arbeidsmarkt in een tijd waarin werk snel verandert en de beroepsbevolking vergrijst. Ook onze weerbaarheid vraagt om versterking. Dat kan alleen met investeringen – vandaag, niet morgen.

Juist daar wringt het. Uit de Prinsjesdagpeiling van VNO-NCW en MKB-Nederland blijkt dat ondernemers de Nederlandse economie en het ondernemersklimaat verder zien verslechteren. Bijna de helft van de ondernemers stelt investeringen uit. Onvoorspelbaar overheidsbeleid is daarbij een belangrijke reden. Dat is een duidelijk alarmsignaal.

Want uitgestelde investeringen betekenen uitgestelde groei, minder innovatie en minder vernieuwing van onze economie. Daarmee komt ook het verdienen onder druk te staan: de basis voor goede banen en arbeidsvoorwaarden én voor de betaalbaarheid van zorg en sociale zekerheid. Nederland groeit onvoldoende om ook in de toekomst ruimte te houden voor de welvaart en voorzieningen die we belangrijk vinden. Meer economische groei is daarom noodzakelijk.

Tegelijkertijd weten we wat nodig is. Ondernemers vragen om minder regeldruk en lagere lasten, maar vooral om stabiliteit, voorspelbaarheid en duidelijkheid. Ook belemmeringen voor investeringen, zoals netcongestie, moeten worden aangepakt. Ondernemers moeten kunnen rekenen op beleid waarop zij hun beslissingen voor de komende jaren kunnen baseren.

Nederland heeft een sterke uitgangspositie, met innovatieve bedrijven en kennis. Maar die positie moeten we wel onderhouden en versterken. Dat is een gezamenlijke opgave. Politiek, werkgevers en werknemers hebben elkaar nodig om de economie sterker te maken, meer mensen aan het werk te krijgen en de arbeidsmarkt toekomstbestendig te maken. Dit vraagt om politieke daadkracht. Duidelijke keuzes en uitvoering: van energie en infrastructuur tot stikstof,

arbeidsmarkt en innovatie. Geef ondernemers de ruimte en zekerheid om te investeren en te groeien.

Want wie investeringen uitstelt, stelt ook groei uit. En juist die groei is hard nodig.

Willemien Bosch, plv. directeur VNO-NCW

Leendert-Jan Visser, directeur MKB-Nederland

Inhoudsopgave

Analyse Miljoenennota VNO-NCW en MKB-Nederland	2
Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Persbericht	6
Economisch beeld en overheidsfinanciën	8
Fiscaliteit	11
Innovatie, industrie en ondernemerschap	17
Fysieke leefomgeving	23
Arbeidsmarkt, onderwijs, zorg en gezondheid	33
Internationaal	41
Digitalisering	43
Veiligheid en weerbaarheid	45
Colofon	48

Persbericht

Ondernemersorganisaties: agenda voor groei noodzakelijk

Nederland heeft nodig dat er dit najaar en de komende jaren plannen worden gemaakt en uitgevoerd die ervoor zorgen dat ondernemers weer kunnen ondernemen en investeren. Structureel groeien de overheidsuitgaven harder dan de economie. Dat maakt een gezamenlijke langetermijnagenda noodzakelijk: voor meer economische groei en voor hervormingen die onze publieke voorzieningen toekomstbestendig maken. Anders blijven we de komende jaren praten over bezuinigen. Dat zeggen VNO-NCW en MKB-Nederland in reactie op de Miljoenennota.

Het kabinet deelt de zorgen over het verdienvermogen en doet vandaag voorstellen in die richting. De ondernemersorganisaties zijn positief over de richting, al zijn de plannen vanwege het minderheidskabinet nog onzeker en niet op elk terrein afdoende.

Langetermijnafspraken

Het kabinet doet vandaag ook een uitnodiging aan de polder en een nieuwe handreiking naar de vakbonden door voorgestelde bezuinigingen op de sociale zekerheid verder af te zwakken. VNO-NCW en MKB-Nederland vinden het hoog tijd om met elkaar aan tafel te gaan: over het groeivermogen van Nederland, de hervorming van de ziekteregelingen waaronder de WIA en de loondoorbetaling bij ziekte, en over de vraag hoe we meer mensen aan het werk krijgen en houden. Er zijn langetermijnafspraken nodig die ondernemers rust en stabiliteit bieden, zodat ze kunnen en durven investeren.

Tegelijk is het nodig dat we op alle fronten de obstakels die investeringen van bedrijven in Nederland in de weg staan voortvarend opruimen. Zoals de trage vergunningverlening, netcongestie, regeldruk, hoge energieprijzen en de lastendruk waarmee Nederland steeds meer uit de pas loopt. En dat we snel beginnen met het uitvoeren van de agenda Wennink.

Geopolitiek onzekere wereld

Dat is nodig om onze voorzieningen zoals zorg, sociale zekerheid en veiligheid overeind te houden. Maar ook om te kunnen verduurzamen en weerbaar te zijn in een geopolitiek onzekere wereld.

En niet in de laatste plaats voor ondernemers zelf. De huidige groei steunt op een beperkt aantal sectoren, terwijl in veel andere sectoren het water ondernemers inmiddels tot aan de lippen staat als gevolg van de sterk gestegen lasten van de afgelopen jaren. Nederlandse bedrijven hebben in principe alles in huis om te innoveren, te floreren en zo bij te dragen aan onze brede welvaart.

VNO-NCW en MKB-Nederland staan klaar om hun bijdrage te leveren aan de oplossingen.

Coen van Oostrom, VNO-NCW: 'De richting van het kabinet is goed, maar de urgentie is groot. Nederland kan het zich niet veroorloven om nog jaren door te modderen. We moeten nu keuzes maken die ondernemers ruimte en voor de lange termijn zekerheid geven om te investeren. Alleen met een sterke en groeiende economie kunnen we onze welvaart, zorg, veiligheid en verduurzaming ook in de toekomst betalen.'

Marijke Vuik, MKB-Nederland: 'Qua lasten is de begroting licht negatief voor ondernemers, met het risico dat er na de Algemene Politieke Beschouwingen nog meer bijkomt, zoals we vaker hebben gezien. Wij gaan er alles aan doen om dat te voorkomen, omdat we dan de verkeerde kant op blijven bewegen. De winsten staan in veel sectoren onder druk, de rek is eruit. En als ondernemers niet kunnen groeien, groeit de economie ook niet.'

Economisch beeld en overheidsfinanciën

Algemeen beeld van de economie

Korte termijn

- De Nederlandse economie blijft opvallend veerkrachtig, ondanks en deels ook dankzij internationale turbulentie: onze economie groeit volgens het CPB naar verwachting volgend jaar met 1,2 procent. Sinds 2020 groeide onze economie met 4,7 procent, een van de hoogste scores in de eurozone (bron: ING). De hightechindustrie levert een belangrijke bijdrage aan de groei, vooral machinebouw, ICT en farma.
- Nederland is ook welvarend in brede zin: de armoede blijft historisch laag, al loopt het percentage mensen in armoede volgend jaar wel iets op van 2,6 naar 2,7 procent. Dat bij een bijna volledige werkgelegenheid: de werkloosheid schommelt rond de 4 procent en het aantal werkenden stijgt.
- De inflatie blijft hoog, volgend jaar komt deze uit op een relatief hoge 2,7 procent. Dit holt de koopkracht van burgers af. Ook de concurrentiekracht van ons internationale bedrijfsleven kan onder druk komen als de inflatie hoger is dan die in concurrerende landen.
- Ondanks de hoge inflatie stijgen de reële lonen met 0,9 procent (2026) en 1,1 procent (2027). De koopkracht stijgt dit jaar nog met 0,6 procent, maar daalt volgend jaar gemiddeld iets met 0,1 procent. Deze daling blijft beperkt door hogere cao lonen – dit jaar + 4,2 procent, volgend jaar + 3,8 procent - en overheidsbeleid (lastenverlichting en schrappen bezuinigingen).

Langere termijn

- Ondanks deze positieve cijfers houden we veel zorgen over ons **concurrentievermogen**. Juist in het huidige, versplinterde politieke speelveld is het essentieel om langetermijnbeleid te voeren dat de Nederlandse economische motor structureel versterkt. Het bedrijfsleven kan en wil hierbij een stabiele factor zijn.
- Vanuit een **langetermijnperspectief** zien we de volgende zorgen:
 - **Schaarste beperkt onze groei**. Investerings worden belemmerd door stikstof, netcongestie, trage vergunningverlening en personeelstekorten.

- Onze **productiviteitsverbetering stagneert**. Om die weer aan te jagen, zijn onder meer langjarige investeringen, consistent beleid en een aanpak van de regeldruk nodig.
- Nederland loopt ook **bureaucratisch** vast. Te veel mensen zijn bezig met regels: het opstellen ervan, het toezicht erop en het (proberen te) naleven ervan. Dat vertroebelt het zicht op kansen voor groei.

Overheidsfinanciën

- De Miljoenennota 2027 is een tussenstand. Het minderheidskabinet heeft in het coalitieakkoord financiële keuzes gemaakt, maar is voor de uitwerking afhankelijk van meerderheden in het parlement.
- De overheidsfinanciën ontwikkelen zich op korte termijn vrij gunstig. In 2026 en 2027 bedraagt het EMU-tekort respectievelijk 2,3 en 2,9 procent van het bbp. Daarna komt het EMU-saldo naar verwachting uit op -2,5 procent van het bbp in 2028 en 2029. De staatsschuld neemt toe van 45,6 procent van het bbp in 2026 tot 49,6 procent in 2031, maar blijft daarmee ruim onder het gemiddelde in de eurozone. Het EMU-tekort en de staatsschuld blijven gedurende de kabinetsperiode daarmee ruimschoots binnen de Europese normen van respectievelijk 3 en 60 procent van het bbp.
- Over een langere periode neemt het beslag van de overheidsuitgaven op de economie echter sterk toe. De netto collectieve uitgaven zijn gestegen van 36,5 procent van het bbp in 2001 naar 42 procent dit jaar en lopen richting 2060 verder op naar circa 50 procent (bron: CPB). Belangrijke oorzaken zijn de structureel stijgende uitgaven aan zorg en sociale zekerheid, vooral als gevolg van de vergrijzing, en hogere uitgaven aan defensie en rente over een groeiende staatsschuld.
- Daarmee wordt steeds belangrijker waaraan de overheid haar geld uitgeeft. Zoals de Miljoenennota zelf constateert, nemen consumptieve overheidsuitgaven zonder hervormingen automatisch toe en dreigen daarmee investeringen voor de toekomst te worden verdrongen. Dat sluit aan bij de titel boodschap van deze Miljoenennota, 'Welvaart opnieuw verdienen': gezonde overheidsfinanciën vragen niet alleen om beheersing van tekort en schuld, maar óók om hervormingen die structurele uitgavengroei beperken en ruimte maken voor investeringen in het toekomstige verdienvermogen.

- Om de overheidsfinanciën de afgelopen jaren op orde te houden, zijn de lasten de afgelopen jaar al substantieel verhoogd. In de tabel is te zien dat in de periode 2018 tot en met volgend jaar de totale lasten met ruim 16 miljard euro stijgen. Terugkijkend zijn vooral de lasten voor het bedrijfsleven sterk verhoogd, terwijl die voor burgers juist zijn verlaagd. In diezelfde periode zijn de lasten op kapitaal en consumptie overigens sterk gestegen, en die op arbeid juist verlaagd. In de ontwerpbegroting 2027 lopen vervolgens de totale lasten nog eens op met 6 miljard euro.

Tabel: Cumulatieve beleidsmatige lasten (in miljarden, bron: CPB)

	2018-2026	2027	Totaal
Huishoudens	-4,4	+3,8	-0,6
Bedrijven	+14,2	+2,1	+16,3
Buitenland	+0,6	+0,1	+0,7
Totaal	+10,6	+6,0	+16,6

Fiscaliteit

Inkomstenbelasting

Box 1

	Tarief 1e schijf	Grens 1e schijf	Tarief 2e schijf	Grens 2e schijf	Tarief 3e schijf
2026	35,75%	€ 38.883	37,56%	€ 78.426	49,5%
2027	36,23%	€ 39.247	38,16%	€ 78.426	49,5%

Box 3

Het kabinet wil komende periode komen tot concrete en breed gedragen voorstellen voor een andere vormgeving van box 3. Wij ondersteunen deze aanpak en gaan graag in gesprek over verbeteringen die leiden tot meer ruimte voor investeringen in de economie.

Btw-tarief sierteelt en ballonvaarten naar 21 procent

Vanaf 2028 vervalt het verlaagde btw-tarief op sierteeltproducten en gaat het tarief van 9 naar 21 procent. Wij betreuren deze maatregel: bloemen, planten, bomen en struiken worden duurder voor burgers en maatschappelijke instellingen. Ondernemers in de sector verliezen tot 670 miljoen euro omzet en 2.200 fte aan werkgelegenheid, zo blijkt uit recent onderzoek. Daar staat in verhouding maar een beperkte opbrengst van 300 miljoen euro voor de schatkist tegenover. Bovendien werkt de maatregel averechts op doelen rond vergroening, klimaatadaptatie, gezondheid en leefbaarheid. Ook het tarief op ballonvaarten gaat in 2028 naar 21 procent.

Overdrachtsbelasting voor (niet zelfbewoonde) woningen naar 7 procent

Het kabinet verlaagt de overdrachtsbelasting voor woningen die de koper niet zelf gaat bewonen van 8 naar 7 procent. De verlaging verbetert het investeringsklimaat voor huurwoningen en helpt private investeringen in de woningmarkt op gang. Dat is belangrijk om het aanbod van midden- en vrije huurwoningen te vergroten.

Vrijstelling overdrachtsbelasting voor woningcorporaties

Er komt een vrijstelling van overdrachtsbelasting voor de overdracht van sociale huurwoningen en ander maatschappelijk vastgoed tussen woningcorporaties. De vrijstelling maakt het makkelijker voor corporaties om woningen onderling over te dragen en voorkomt dat overdrachtsbelasting een belemmering vormt voor een doelmatige verdeling van de sociale woningvoorraad. Zo blijft meer investeringsruimte beschikbaar voor de bouw, verduurzaming en het onderhoud van sociale huurwoningen.

Aanpassing douanewetgeving aan nieuw Douanewetboek van de Unie

Het kabinet past de Algemene douanewet aan ter voorbereiding op het nieuwe Douanewetboek van de Unie (nDWU). De wijzigingen zorgen ervoor dat de Nederlandse Douane de nieuwe Europese regels kan uitvoeren zodra deze van toepassing worden. Ook wordt een grondslag opgenomen voor de inning van de Europese afhandelingsvergoeding bij de invoer van e-commercezendingen. De verdere uitwerking van het nDWU, waaronder de overgang naar de Europese Data Hub, zal de komende jaren veel vragen van zowel de Douane als het bedrijfsleven.

Aanpassingen CBAM

Het kabinet past de Nederlandse wetgeving aan de gewijzigde Europese regels voor het Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) aan. Onder meer worden toezicht en handhaving door de Nederlandse Emissieautoriteit wettelijk verankerd en wordt gegevensuitwisseling met de Belastingdienst geregeld. Positief is dat de boeteregels worden versoepeld, waardoor bij bepaalde beperkte of onopzettelijke overtredingen een lagere boete mogelijk wordt. Voor bedrijven blijft een werkbare uitvoering van CBAM van groot belang.

Belasting op leidingwater

De Belasting op Leidingwater (BoL) is herzien na een tussenstap in 2026. Vanaf 2027 wordt het heffingsplafond volledig afgeschaft en wordt de grondslag beperkt tot drinkwater. Daarnaast wordt het tarief met 10 cent per m³ verhoogd. Het schrappen van het heffingsplafond van deze belasting is een lastenverzwaring voor grote afnemers in het mkb en de industrie, maar ook voor ziekenhuizen, zwembaden en andere organisaties die drinkwater gebruiken. De opgehaalde middelen komen niet ten goede aan het verduurzamen of verminderen van het watergebruik. Onderzoek laat zien dat beprijzing slechts een beperkt effect heeft op het watergebruik. Positief is wel dat de grondslag

wordt beperkt, waardoor duurzame alternatieven zoals hergebruik, water van ander kwaliteit en circulaire oplossingen niet extra worden belast.

Verruiming Energie-investeringsaftrek (EIA) en Milieu-investeringsaftrek (MIA)

De EIA en MIA worden voor 2027 verruimd. Met deze regelingen kunnen ondernemers tegen aantrekkelijkere voorwaarden duurzaamheidsinvesteringen van hun winst aftrekken. Wij verwelkomen deze verruiming. De aftrek van de EIA wordt verhoogd van 40 naar 45,5 procent. Het budget voor 2027 bedraagt 454 miljoen euro. Voor de MIA blijft de aftrek 40 procent, maar wordt het budget verruimd. Voor 2027 is 160 miljoen euro beschikbaar, tegenover 135 miljoen euro in 2026.

Afschaffen kleine brouwersregeling

Er wordt voorgesteld om per 1 januari 2028 de zogenoemde kleine brouwersregeling af te schaffen. De kleine brouwersregeling behelst een verlaagd accijnstarief voor bier dat is geproduceerd door kleine zelfstandige brouwerijen. Wij achten het afschaffen van deze regeling ongewenst.

Indexatie alcoholaccijns

Het kabinet stelt voor om de alcoholaccijns vanaf 2027 jaarlijks te indexeren. Deze maatregel raakt de keten van producenten, importeurs, horeca en consumenten. Het automatisch indexeren zal onvermijdelijk leiden tot grotere grenseffecten, verlies aan omzet en verslechtering van de concurrentiepositie van Nederlandse ondernemers. Wij gaan graag het gesprek aan over meer structurele oplossingen voor deze effecten. Dat is ook in het belang van de belastingopbrengsten op lange termijn.

Onbelaste reiskostenvergoeding

De onbelaste reiskostenvergoeding wordt verhoogd van 23 naar 25 eurocent per kilometer. De verhoging geldt met terugwerkende kracht tot 1 januari van dit jaar. In een recente handreiking van de StvdA Brief over reiskostenvergoeding (2026) wordt ook ingegaan op de reiskostenvergoeding.

Werkkostenregeling producten eigen bedrijf

In lijn met een motie uit de Tweede Kamer stelt het kabinet voor om de kortingsregeling in de WKR voor branche eigen producten af te schaffen. Deze regeling wordt veelvuldig gebruikt door B2C ondernemers in alle soorten en

maten. Werkgevers die korting blijven geven kunnen nog wel gebruik maken van de vrije ruimte in de WKR, mits die nog voldoende beschikbaar is.

Vrijheidsbijdrage via Aof-premie

In het coalitieakkoord is de 'vrijheidsbijdrage' voor het bedrijfsleven ingevuld als een taakstellende verhoging van de Aof-premies met 1,5 miljard euro in 2027 en 1,7 miljard euro vanaf 2028. De verhoging van de Aof-premies zou plaatsvinden in dezelfde verhouding tussen het lage en hoge tarief maar de definitieve premiepercentages zijn nog niet gepubliceerd.

Startersaftrek afgeschaft

Als onderdeel van de dekking van het energiepakket is besloten de startersaftrek af te schaffen. Wij vinden dit onwenselijk omdat juist beginnende ondernemers te maken krijgen met lage en onzekere inkomsten. Bovendien ervaren zij in de kwetsbare opstartfase hoge aanloopkosten en beperkte toegang tot externe financiering. Omdat de willekeurige afschrijving voor starters is gekoppeld aan de startersaftrek worden deze ondernemers dubbel geraakt. De maatregel verhoogt de belastingdruk voor starters en verkleint de prikkel om (al dan niet vanuit loondienst) een onderneming te starten.

Stakingsaftrek en meewerkaftrek

Ter dekking van de gunstige aandelenoptieregeling voor werknemers van startups en scale-ups worden de stakingsaftrek en meewerkaftrek verlaagd met 75 procent. Hoewel wij de stimulering van innovatieve startups en scale-ups steunen, is het niet gewenst om die te financieren door generieke fiscale regelingen voor kleine ondernemers te versoberen. Bovendien stapelen deze versoeringen met de afbouw van de zelfstandigenaftrek en startersaftrek.

Bosbouwvrijstelling afgeschaft

Er wordt voorgesteld de bosbouwvrijstelling af te schaffen per 2029. De bosbouwvrijstelling is een regeling waarbij voordelen uit bosbedrijf worden vrijgesteld van inkomstenbelasting dan wel vennootschapsbelasting.

Renteaftrek woningcorporaties

Vanaf 2028 worden woningcorporaties uitgezonderd van de Europese regels voor renteaftrekbeperking in de vennootschapsbelasting. Hierdoor worden meer rentelasten aftrekbaar en ontstaat meer financiële ruimte voor investeringen. Deze maatregel zal worden opgenomen in een Nota van Wijziging.

Fiscale behandeling valutaresultaten

Het kabinet stelt voor de fiscale behandeling van valuta-afdekkingsinstrumenten aan te passen. Zoals eerder aangegeven in onze reactie op de consultatie zijn wij daar geen voorstander van. Het voorstel mist economische basis, verhoogt administratieve lasten en leidt tot uitvoeringsproblemen en rechtszekerheidsrisico's. Daarnaast schaadt de maatregel het Nederlandse vestigingsklimaat.

Structurele verhoging afvalstoffenbelasting en CO2-heffing afvalsector

Ten opzichte van de voorgenomen structurele verhogingen in het Belastingplan 2026 loopt het tarief van de CO2-heffing voor afvalverbranding vertraagd op naar 304 euro per ton CO2 in 2035, in plaats van 295 euro per ton CO2 in 2030. Ook wordt het afbouwpad van de AVI-correctiefactor vertraagd: deze gaat in 2035 naar 0, in plaats van in 2033. Het verhoogde tarief van de afvalstoffenbelasting wordt vanaf 2030 verlaagd van 90 naar 81 euro per ton. Deze verlaging en temporisering zijn een verbetering ten opzichte van het Belastingplan 2026, maar betekenen wel dat de afvalsector structureel met hogere lasten te maken krijgt. Het is belangrijk goed te onderzoeken hoe een optimale samenloop met CCS-infrastructuur en het EU-ETS kan worden geborgd en hoe de stabiliteit van importstromen kan worden gewaarborgd. De afvalstoffenbelasting verhoogt de operationele kosten en zet daarmee de concurrentiepositie van Nederlandse recyclers verder onder druk.

Luchtvaart

Per 1 januari 2027 zal een hogere vliegtaks ingaan, met gedifferentieerde tarieven op basis van afstand van de vlucht. Het kabinet kiest er nu voor om de belasting op lange vluchten te verlagen naar 59,43 euro ten opzichte van de eerdere voorgenomen verhoging. We zien dat als een eerste goede stap, om op deze manier de positie van Schiphol als internationale hub te kunnen behouden. We zien echter ook dat de vliegbelasting in Nederland voor de vluchten op korte- en middellange afstand wezenlijk hoger blijft dan in onze buurlanden. Om de concurrentiepositie van de Nederlandse luchtvaart te borgen, is het van belang dat de vliegbelasting gelijkgetrokken wordt aan de vliegbelasting van ons omringende landen zoals Duitsland. Verder wordt 45 miljoen euro gereserveerd voor een fonds dat het gebruik van duurzame luchtvaartbrandstoffen boven op de Europese verplichting moet stimuleren.

Brandstofaccijns

De korting van accijns op diesel blijft in 2027 in stand, en de korting op benzine en diesel wordt per 2028 vertraagd afgebouwd. Het kabinet reserveert hiervoor een bedrag. De brandstofprijzen zijn onder meer door de oorlog in het Midden-Oosten snel opgelopen. Het is goed dat het kabinet kiest voor een vertraagde afbouw van de korting om verdere prijsschokken te voorkomen.

Pseudo Eindheffing

Vorig jaar is de pseudo eindheffing voor niet-uitstootvrije auto's van de zaak geïntroduceerd. Dit jaar worden daarop een aantal aanpassingen voorgesteld waar de praktijk mee geholpen zal zijn. Voor vervangend vervoer (bandenwissel, reparatie) komt onder voorwaarden een uitzondering. Voor lesauto's wordt ook onder voorwaarden een uitzondering geboden. Het overgangsrecht wordt verruimd naar 31 december 2030. Tot slot is een anticumulatiebepaling opgenomen.

Tijdelijke verlaging MRB-bestelauto's

Het kabinet stelt voor het MRB-tarief voor bestelauto's van ondernemers tijdelijk te verlagen. De maatregel houdt in dat het reguliere lagere tarief gedurende de periode van 1 juli 2026 tot en met 31 december 2026 met 50 procent wordt verlaagd.

Tijdelijke verlaging MRB-vrachtauto's

Het kabinet stelt voor om tijdelijk een nihil tarief in te voeren voor vrachtauto's, van 1 juli tot en met 31 december 2026.

Beëindigen teruggaafregeling bio- en hernieuwbare brandstoffen

De teruggaafregeling voor bio- en hernieuwbare brandstoffen maakt een gedeeltelijke teruggaaf mogelijk van accijns voor motorbrandstoffen die een aandeel duurzaam geproduceerde biobrandstoffen of hernieuwbare brandstoffen bevatten. Het kabinet stelt voor de regeling te beëindigen en noemt de regeling complex, arbeidsintensief en foutgevoelig voor zowel de uitvoering als de belastingplichtigen. Het kabinet veronderstelt daarbij dat het fiscale voordeel beperkt is, voor individuele belastingplichtigen kan de impact echter fors zijn.

Innovatie, industrie en ondernemerschap

WBSO

	Tarief eerste schijf	Tarief eerste schijf starters	Lengte eerste schijf	Tarief tweede schijf
2022	32%	40%	350.000	16%
2023	32%	40%	350.000	16%
2024	32%	40%	350.000	16%
2025	36%	50%	380.000	16%
2026	36%	50%	380.000	16%
2027	36%	50%	391.020	16%

Wij zijn gelukkig met de stabiele tarieven (en de indexatie van de lengte van de eerste schijf). Dit geeft ondernemers zekerheid voor de veelal langjarige investeringen die zij doen in onderzoek en innovatie. Tevens vinden we het van belang dat dit kabinet werk maakt van verlichting van administratieve lasten, onder andere door te verkennen of in plaats van het vereiste dat 100 procent van de kosten direct aan r&d-projecten wordt toegerekend, vaker gebruik kan worden gemaakt van verdeelsleutels. Tenslotte zijn we positief dat het kabinet onderzoekt of de afbakening van programmatuurontwikkeling kan worden verruimd. Dit zou recht doen aan de sterk veranderende omstandigheden waarin bedrijven hun r&d uitvoeren.

Innovatiebox & MKB-forfait

Wij zijn positief over de aangekondigde maatregelen die de toegankelijkheid van deze regeling voor met name het MKB verbeteren. Een voorbeeld daarvan is de verruiming van het zogenoemde MKB-forfait. Met het MKB-forfait in de innovatiebox hoeven bedrijven niet precies te berekenen welk deel van hun

winst aan een innovatief immaterieel activum is toe te rekenen. Dat maakt de innovatiebox toegankelijker voor ondernemingen waarvoor een uitgebreide winsttoerekening relatief veel administratieve lasten met zich meebrengt. De forfaitaire innovatiewinst bedraagt 25 procent van de fiscale winst, waarbij het bedrag is gemaximeerd op 25.000 euro per jaar. Het kabinet stelt voor dit maximum te verhogen naar 100.000 euro.

Groefonds – openstelling vierde ronde met 375 miljoen euro

De Groeifondsprogramma's, en met name de publiek-private programma's in de r&d-poot, zijn cruciaal om grootschalige disruptieve innovaties te ontwikkelen die het verdienvermogen duurzaam versterken en de productiviteit verhogen. VNO-NCW en MKB-Nederland zijn daarom zeer positief dat het kabinet inzet op de openstelling van een vierde ronde van het Fonds met 375 miljoen euro, specifiek gericht op de strategische domeinen van de ministeriële Taskforce Toekomstige Welvaart en Vestigingsklimaat.

NADI – 260 miljoen

Het kabinet maakt voor de komende acht jaar 500 miljoen euro aan niet-revolverende middelen vrij voor het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI). VNO-NCW en MKB-Nederland zijn positief over het vrijmaken van additionele middelen voor publieke investeringen in innovatie. Dit zou in de toekomst ook een mooie versneller kunnen zijn voor wat in het Groeifonds wordt opgebouwd. Om deze middelen met zoveel mogelijk impact in te zetten is het van belang dat het NADI zo goed mogelijk oplijnt met de Defensie Innovatie Opschalingsautoriteit (DIOA – waarvoor nog geen meerjarige reeks staat opgenomen) én dat zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij Europese partners.

Bezuiniging op het Toekomstfonds

De stevige bezuinigingen op het Toekomstfonds zijn een slechte zaak. Ze raken belangrijke regelingen voor start- en scale-ups en innovatief mkb, zoals het Innovatiekrediet, Seed Capital en de Vroegefasefinanciering. Positief is wel dat de bezuiniging door de inzet van incidentele meevallers is uitgesteld tot 2030.

NWO-Perspectiefregeling geschrapt

De innovatieketen is immers zo sterk als de zwakste schakel. We benadrukken daarom het belang van de brugfunctie van mid-TRL-onderzoek in de gehele keten, van fundamenteel onderzoek tot marktinnovatie. Het is dan ook een

slechte zaak dat het 'Perspectief-programma' bij NWO, met PPS-onderzoeksprogramma's op mid-TRL-niveau, wordt wegbezuinigd.

Europees industriebeleid & IPCEIs

VNO-NCW en MKB-Nederland hechten grote waarde aan Europese samenwerking op strategische industriële programma's en zijn positief over de inzet van 120 miljoen euro op IPCEI AI, wat deelname van Nederlandse bedrijven aan dit consortium mogelijk maakt. Eerder kondigde het kabinet al deelname aan IPCEI AST aan. Wel zijn wij bezorgd over het ontbreken van een enveloppe voor andere IPCEIs (o.a. IPCEIs op het terrein van biotechnologie) die op dit moment in voorbereiding zijn en die nadrukkelijk ook van strategisch belang zijn voor Nederland.

Sectorplannen Wetenschappelijk Onderzoek

Wij zijn positief dat (uiteindelijk) structureel 132.4 miljoen euro wordt geïnvesteerd in een nieuwe ronde Sectorplannen. Zeker omdat deze ronde wordt geconcentreerd op domeinen die cruciaal zijn voor toekomstige welvaart.

Regeldrukaanpak

Het kabinet zet in het regeerakkoord de Aanpak Regeldruk door, met jaarlijks minimaal 500 te schrappen of te vereenvoudigen regels, ambitieuze regelreductietargets per ministerie en een jaarlijkse Vereenvoudigingswet. Toch zien we nu al dat hiervan in de praktijk weinig terechtkomt. Het schrappen van regels heeft betrekkelijk weinig impact, want de focus ligt op laaghangend fruit. Bovendien komt ook dit kabinet met veel nationale wetgeving die de regeldruk aanzienlijk en onnodig laat oplopen. Netto doelstellingen in euro's per ministerie, gekoppeld aan de begrotingssystematiek, is de enige aanpak die in het verleden heeft gewerkt. Wij willen dat dit kabinet hiermee start, met twee ministeries als pilot: IenW en Financiën. VNO-NCW en MKB-Nederland zetten daarnaast in op drie sporen: het gefaseerd per sector uitvoeren van het MKB-Indicatorprogramma, het opsporen en schrappen van nationale koppen die de concurrentiepositie schaden en een nieuw toezichtprogramma tegen onnodig hoge toezichtlasten.

Nationale Investeringsinstelling

Het kabinet werkt verder aan de oprichting van een Nationale Investeringsinstelling (NII), waarin Invest-NL en Invest International worden samengebracht. In de Miljoenennota staat 3,3 miljard euro gereserveerd voor de

NII. VNO-NCW en MKB-Nederland steunen de komst van een sterke, slagvaardige investeringsinstelling die aanvullend aan de markt opereert en private investeringen helpt losmaken. De NII moet op voldoende afstand van de overheid kunnen functioneren en ruimte krijgen om verschillende financieringsvormen in te zetten, waaronder garanties, risicodragend kapitaal en *blended finance*. Later deze maand wordt een Kamerbrief met de verdere uitwerking van de NII verwacht.

MKB-financiering

Ook in de Miljoenennota 2027 blijft de BMKB stevig verankerd als financieringsinstrument voor het mkb. De regeling wordt momenteel geëvalueerd en de komende periode gemoderniseerd en vereenvoudigd, zodat deze beter aansluit op de huidige bancaire en non-bancaire financieringsmarkt en eenvoudiger toepasbaar wordt voor financiers. VNO-NCW en MKB-Nederland steunen deze ontwikkeling. Ook de samenwerking tussen overheid, financiers en ondernemersorganisaties binnen het Nationaal Convenant MKB-Financiering is belangrijk om knelpunten in de financieringsmarkt gezamenlijk aan te pakken.

Beleid financiële sector

Private financiële spelers kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van maatschappelijke opgaven. Dat vraagt om een andere benadering in het beleid op de sector: van een eenzijdige focus op het beperken van risico's naar het benutten van kansen. Hiertoe hebben wij een Kansenkaart financiële sector op laten stellen, die ingaat op kansen voor de sector zelf, het (overige) bedrijfsleven en voor Nederland. We zijn blij dat het kabinet een aantal van onze aanbevelingen al oppakt: o.a. door terughoudender te zijn met nationale koppen, vermindering regeldruk, meer fiscale stabiliteit en een evenwichtiger benadering (ook vanuit toezichthouders) van beleggen.

Mededinging

De Miljoenennota wijst op het belang van schaalgrootte, investeringen en het verminderen van strategische afhankelijkheden. Zo zet het kabinet in op meer marktwerking en concurrentie en kondigt aan het mededingingsbeleid van de ACM te verbeteren. Zij doet dit met twee nieuwe instrumenten. Volgende week stemt de kamer over een inroepbevoegdheid voor kleinere fusies en overnames. Later dit jaar volgt een wetsvoorstel voor een marktremediebevoegdheid om te kunnen ingrijpen bij marktfalen. De uitbreiding van het mededingingstoezicht mag de bredere concurrentiedoelstellingen niet in de weg staan.

Overheidsaanbestedingen

De Miljoenennota noemt voor 2026-2035 in totaal ruim 420 miljard euro aan publieke investeringen. Een belangrijk deel van deze investeringen zal uiteindelijk via opdrachten aan bedrijven in de markt terechtkomen. De Europese Commissie heeft op 9 september een voorstel gepresenteerd voor een nieuwe verordening voor overheidsopdrachten. Het voorstel heeft tot doel het proces te vereenvoudigen en te harmoniseren, maar positioneert overheidsinkoop ook nadrukkelijker als instrument om Europese en nationale beleidsdoelstellingen te realiseren op het gebied van duurzaamheid, sociale gelijkheid, innovatie, strategische autonomie, veiligheid en weerbaarheid. Overheidsinkoop kan een belangrijke bijdrage leveren aan strategische doelstellingen, maar eisen moeten relevant en proportioneel zijn, en stapeling moet worden voorkomen. Brede en gelijke toegang voor het mkb en effectieve rechtsbescherming moeten worden geborgd.

Lagere griffierechten voor kleinere vorderingen

Aangekondigd wordt de griffierechten te verlagen, met uitzondering van griffierechten voor hoge vorderingen. Dit kan het voor ondernemers en andere partijen goedkoper maken om kleinere civiele vorderingen aan de rechter voor te leggen. De begroting vermeldt nog niet hoe groot de verlaging wordt, vanaf welk vorderingsbedrag de uitzondering geldt of wanneer de nieuwe tarieven ingaan.

Aanpassing Wet BIZ

In een Kamerbrief van 17 november 2025 is een mogelijke aanpassing van de Wet bedrijveninvesteringszones aangekondigd. In de begroting 2027 wordt hier niet nader op ingegaan. Daardoor blijft onduidelijk of en wanneer het wetgevingstraject wordt voortgezet. Een aanpassing van de wet kan gevolgen hebben voor de manier waarop ondernemers collectieve investeringen organiseren en financieren.

Toegang tot betaalbaar en veilig betalingsverkeer

Het kabinet werkt aan wetgeving die de toegang tot een zakelijke betaalrekening voor bonafide ondernemers borgt. Daarnaast moeten ondernemers veel minder lasten gaan ervaren als banken en financiële instellingen een risico-gebaseerde benadering als uitgangspunt gaan nemen. In de nieuwe anti-witwasaanpak van de minister van Justitie en Veiligheid en de minister van Financiën staat dit centraal.

Met de Wet chartaal betalingsverkeer en de Europese acceptatieplicht van contant geld zorgt het kabinet ervoor dat contant geld beschikbaar en bereikbaar blijft. Uitzonderingen op die cashacceptatieplicht vanwege de veiligheid van personeel en ondernemers moeten ook in het Europese voorstel nog geborgd worden. Het kabinet steunt Europese initiatieven gericht op het verminderen van strategische afhankelijkheden.

Aanpak winkelgebieden

De succesvolle regeling Impulsaanpak Winkelgebieden zorgt voor toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen. De transformatie van leegstaande winkels biedt concrete ruimte voor woningbouw, verduurzaming van de omgeving en ruimte voor maatschappelijke voorzieningen. Naast opname in het coalitieakkoord heeft de lobby voor verlenging van deze regeling als voorlopig resultaat dat de Tweede Kamer in september 2026 een motie heeft aangenomen om de Impulsaanpak Winkelgebieden te verlengen met de structurele middelen die vrijkomen door het schrappen van KvK-taken (20 miljoen euro).

Gemeenschapsfonds

Het kabinet wil plekken voor ontmoeting stimuleren en start daarom in 2027 het Gemeenschapsfonds, met daarbinnen één subsidieregeling. In 2027 is hiervoor 30 miljoen euro beschikbaar. Het Gemeenschapsfonds biedt ook ruimte voor het behoud van voorzieningen, waaronder dorpswinkels, in regio's waar de leefbaarheid onder druk staat. Goede voorbeelden van buurtsupers met een maatschappelijke functie verdienen wat ons betreft navolging.

Grenseffecten

Ondernemerschap in de grensregio staat onder druk door verschillen in btw en accijnzen. We roepen het kabinet daarom de lasten niet verder te verhogen en de verschillen met België en Duitsland structureel mee te wegen in het belastingbeleid. Ondernemers en gemeenten werken samen aan de promotie van hun regio en maken en houden de dorpskernen aantrekkelijk.

Fysieke leefomgeving

Klimaat, energie en circulaire economie

Energiemaatregelen gevolgen Midden-Oosten

Vanwege de hoge energieprijzen als gevolg van de situatie in het Midden-Oosten heeft het kabinet dit voorjaar bijna 1 miljard euro aan maatregelen aangekondigd voor bedrijven en huishoudens. Voor ondernemers wordt de Energie-investeringsaftrek (EIA) vanaf 2027 verhoogd van 40 naar 45,5 procent en zijn tijdelijke maatregelen genomen voor onder meer mobiliteits- en brandstofkosten zoals een tijdelijke verlaging van de vrachtwagenheffing, waarvoor het kabinet eenmalig 80 miljoen euro reserveert (zie ook onderstaand). Deze maatregelen waren al bekend, maar het is positief dat de steunmaatregelen nu met Prinsjesdag verder worden uitgevoerd.

1,3 miljard euro voor ontwikkeling CO2-transport en opslag

De Nederlandse overheid heeft in totaal 1,3 miljard euro gereserveerd voor de garantie voor de ontwikkeling van Aramis; een project voor transport en opslag van CO2 onder de Noordzee. Hiermee komt de ontwikkeling Aramis dichterbij. Dit project is nodig zodat de industrie CO2-emissies grootschalig kan verminderen.

Intensivering Versnelde Klimaatinvestering Industrie (VEKI)

Voor de VEKI is voor 2027 131 miljoen euro beschikbaar, er is 77 miljoen euro toegevoegd. Voor grote duurzaamheidsinvesteringen kunnen industriële bedrijven gebruik maken van deze subsidieregeling. Voor het energie-intensieve mkb is deze regeling bijzonder aantrekkelijk door laagdrempelige voorwaarden.

Intensivering Demonstratie- en Klimaatinnovatie (DEI+)

Voor deze regeling is in 2027 meer dan 300 miljoen euro beschikbaar. De regeling is bedoeld voor investeringen in energiebesparing in het productieproces en in innovatieve technologieën om de CO2-uitstoot te verminderen.

Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)

Voor deze regeling komt cumulatief 250 miljoen euro extra beschikbaar. In 2025 is de nieuwe Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) voor het eerst opengesteld, gevoed met middelen uit het Klimaat- en

Energiefonds bedoeld voor het realiseren van grootschalige CO2-reductie binnen de industrie.

Netcongestie: sneller netten aanleggen en subsidie voor flexibiliteit

Het kabinet komt met nieuwe wetgeving om vergunningen voor netuitbreidingen te versnellen. En samen met netbeheerders en marktpartijen zet het kabinet eerste stappen via het Aansluitoffensief Beter Benutten om de wachtrij voor ondernemers te verkleinen. Hierbij zet het kabinet komend jaar 33 miljoen euro in voor de Flex E subsidie en 9 miljoen euro om energiehubs te ondersteunen.

Wij zijn positief over de eerste stappen, maar dit is nog niet voldoende om netcongestie voortvarend aan te pakken en tot een grote daling van de wachtrij te komen. De economische schade door netcongestie loopt in de tientallen miljarden euro's per jaar. Het moet beter lonen voor bedrijven om te investeren in flex, en daarom zou de flexregeling verder uitgebreid moeten worden.

Kernenergie

In het Klimaat- en energiefonds is nog ruim 13 miljard euro beschikbaar voor kernenergie. Met name voor de bouw van nieuwe kerncentrales. Vanuit het perceel voor kernenergie worden voor komend jaar een aantal middelen specifiek geormerkt. Het betreffen middelen voor bedrijfsduurverlenging (13,6 miljoen euro), de voorbereiding van nieuwe kerncentrales (55,5 miljoen euro) en een IPCEI-Nucleair (200 miljoen euro). Het is positief dat er middelen worden vrijgemaakt voor deelname aan de IPCEI-Nucleair. Dit is een nieuwe regeling die toeziet op de ondersteuning van innovatieve kernenergieprojecten, zoals kleine (geavanceerde) modulaire reactoren. De regeling wordt naar verwachting in 2027 opengesteld.

Wind op zee, hernieuwbaar op land

Voor wind op zee worden eind 2026 twee tenders opengesteld voor de kavels IJmuiden Ver Gamma-A en Gamma-B, elk met een vermogen van 1 GW. Voor deze tenders wordt het verplichtingenbudget met 1,56 miljard euro verhoogd, mede vanwege het risico van een mogelijk invoedingstarief. Voor verdere groei van hernieuwbaar op land zal begin 2027, in lijn met het NPE, een nieuwe beleidsvisie worden opgesteld door het kabinet. Dit zal gericht zijn op de ruimtelijke en energetische inpassing van zon- en windenergie op land.

Indirecte Kosten Compensatie (IKC)

Bedrijven in de industrie krijgen een deel van de hogere stroomkosten als gevolg van CO₂-emissiehandel vergoed via de IKC. De compensatie voor het jaar 2025 wordt voor het overgrote deel uitgekeerd in 2026. Een deel wordt in 2027 uitgekeerd vanwege uitvoeringstechnische redenen. Een andere wens van de industrie om de compensatie voor het jaar 2026 in 2027 uit te keren is nu ook in de begroting opgenomen. De IKC is van groot belang van de concurrentiepositie van onze industrie.

CO₂-heffing

De CO₂-heffing is formeel nog niet afgeschaft, ondanks de afspraak in het regeerakkoord. Het tarief CO₂-heffing is vastgezet op 78,67 euro. Omdat het afschaffen van dit instrument meer tijd vergt, geeft het kabinet in 2027 invulling aan deze afspraak door ervoor te zorgen dat bedrijven geen kosten aan de heffing zullen ondervinden. Het kabinet zet erop in dat het instrument zelf in 2028 definitief verdwijnt. Onze inzet is dat deze heffing de industrie niks mag gaan kosten.

Enveloppe elektriciteitskosten

Het kabinet komt in oktober 2026 met een brief over de besteding van de enveloppe. Het kabinet geeft aan dat het uitgangspunt hierbij is dat de energie-intensieve industrie zo effectief mogelijk wordt ondersteund en het concurrentievermogen wordt versterkt om de noodzakelijke investeringen te kunnen doen in verduurzaming gericht op de economie van de toekomst. Wij blijven inzetten op het uitkeren van de enveloppe in 2027 door het toepassen van een (budgetneutrale) kasschuif. De noodzaak voor het verlagen van de hoge nettarieven - ten behoeve van onze concurrentiepositie - is al in meerdere analyses aangetoond in verschillende onderzoeken van de overheid (IBO Elektriciteitsinfrastructuur en E-bridge) en is verder toegenomen nu de nettarieven in 2027 nog eens met 20 procent stijgen.

Maatwerk

Het kabinet werkt door aan maatwerkafspraken met individuele industriebedrijven, waaronder Tata Steel Nederland, Nobian, Cosun en Alco. Tegelijk verschuift het accent naar de clusters: in lijn met het coalitieakkoord richten nieuwe afspraken zich op gebieden en clusters als geheel. In Chemelot en Zeeland wordt daarom samen met de grootste uitstoters gekeken naar maatwerk op clusterniveau, nadrukkelijk vanuit het ontwikkelperspectief van het

hele cluster. Chemelot heeft inmiddels een clusterplan ingediend. Ook met Rotterdam-Moerdijk, het Noordzeekanaalgebied en Noord-Nederland lopen gesprekken over het potentieel en de toegevoegde waarde van zo'n aanpak. Clustermaatwerk dient drie doelen tegelijk - verduurzaming, concurrentievermogen en weerbaarheid - bouwt voort op initiatieven die in de clusters al lopen, en houdt oog voor zowel de bestaande als de nieuwe industrie. We ondersteunen dit en zullen waar mogelijk aanvullen met haalbare projecten via het NPVI. Tot de periode 2026-2030 is circa 370 miljoen euro beschikbaar.

Circulaire economie: van niche naar volwassen markt vraagt meer steun

Het kabinet trekt komend jaar 78 miljoen euro uit voor stappen richting een circulaire economie. Ondanks grote ambities op het gebied van minder grondstoffengebruik en een circulaire economie is dit een beperkt bedrag. De omslag naar een volwassen circulaire markt blijft daardoor uit. Een schaa sprong vraagt om Europese vraagcreatie via productregulering, een overheid die circulair inkoopt, ondersteuning van de onrendabele top via, bijvoorbeeld, inzet van de SDE++, concurrerende energiekosten, snellere processen en rechtszekerheid over de einde-afvalstatus voor circulaire productieketens.

Klimaatdoel 2030 en 2040

PBL concludeert in de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2026 dat het onwaarschijnlijk (minder dan 5 procent) is dat Nederland de klimaatdoelen voor 2030 en 2040 haalt. Dat neemt niet weg dat emissies fors zijn gedaald, deels door verduurzaming bij de mobiliteitssector maar ook door bijvoorbeeld het verlagen van de productie, verschuiven van uitstoot over de landsgrens (*carbon leakage*) en tanken over de grens. PBL stelt dat er aanvullend beleid nodig is om de doelen te halen. Naast verduurzaming kijkt het KEV 2026 ook meer dan voorheen naar de weerbaarheid van het energiesysteem. Hoewel Nederland momenteel voor 77 procent afhankelijk is van import, daalt de afhankelijkheid naar 49-63 procent in 2040 door meer hernieuwbare energie van eigen bodem.

Om verduurzaming te versnellen is het van belang dat het kabinet de randvoorwaarden voor investeringen verbetert, zodat die investeringen betaalbaar en uitvoerbaar worden (denk aan energiekosten verlagen, netcongestie aanpakken, vraag naar duurzame producten creëren).

Actualisatie Nationaal Plan Energiesysteem (NPE)

Gelijktijdig met de Miljoenennota is het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE)

geactualiseerd. Ten opzichte van het NPE uit 2023 zet het kabinet nadrukkelijker in op een balans tussen duurzaamheid, betaalbaarheid en weerbaarheid, met onder meer aandacht voor netcongestie, ontwikkeling van duurzame energievraag en energie-onafhankelijkheid. Positief is dat het NPE voor het eerst een uitvoeringsagenda voor deze kabinetsperiode bevat (2026-2029). Tegelijkertijd ontbreekt er een voldoende concrete vertaling naar concurrerende energiekosten en haalbare businesscases voor bedrijven. Juist die vertaling is nodig om investeringen in het energiesysteem daadwerkelijk van de grond te krijgen.

Waterstof

Positief is dat het kabinet €450 miljoen euro beschikbaar stelt voor waterstofopslag. Hiermee kunnen vier zoutcavernes gerealiseerd worden voor die opslag. Het geld dekt vroege marktrisico's, zoals onvoldoende benutting en kosten van kussengas. Het is jammer dat er (nog) geen nieuw aanvullend bedrag is aangekondigd voor de landelijke waterstofbackbone, terwijl de kosten daarvan sterk zijn toegenomen en dit de investeringen van bedrijven in waterstof extra onzeker maakt.

Binnenvaart, zeevaart en havens

Voor scheepvaart en havens is in 2027 156,3 miljoen euro beschikbaar. Daaronder vallen subsidieregelingen voor verduurzaming, walstroom, het Maritiem Masterplan en haveninnovatie. Voor verduurzaming van zeevaartschepen wordt 22,9 miljoen euro naar 2030 doorgeschoven omdat subsidieaanvragen later worden verwacht. Het is positief dat het kabinet aanvullende middelen reserveert voor de verduurzaming van deze sector.

Infrastructuur, milieu en woningbouw

Infrastructuur

Het kabinet reserveert eenmalig 1,5 miljard euro voor het mobiliteitsfonds. Het totale aanvullende infrastructuurpakket samen met de coalitieplannen bedraagt 3,6 miljard euro tot en met 2035 en 300 miljoen euro structureel per jaar vanaf 2036. Deze middelen zullen worden gebruikt voor de vernieuwings- en onderhoudsopgave uit het mobiliteitsfonds. Voor de aanleg van het Zuidasdok en de A27 Houten – Hooipoler wordt 1,5 miljard euro naar voren gehaald. Dit bedrag staat los van de 1,5 miljard euro voor onderhoud.

Met deze extra middelen zet het kabinet een stap in de goede richting, maar het gereserveerde bedrag blijft onvoldoende en er is meer nodig om de opgelopen tekorten op infra in te halen. We zullen in gesprek blijven met het kabinet om de urgentie van het onderwerp te onderschrijven en tot een structurele oplossing te komen.

Met huidig Deltafondsbudget kunnen niet alle opgaven worden uitgevoerd

Klimaatweerbaarheid is belangrijk voor de Nederlandse economie. De droogte deze zomer toont dat nogmaals aan. Langetermijninvesteringen zijn nodig. Voldoende budget is nodig om aan de (toekomstige) investeringsbehoefte te voldoen. Voor cruciale projecten, zoals een nieuw gemaal bij IJmuiden, is nog geen gedekt projectbudget.

Inzet op waterweerbaarheid en handelingsperspectief

Nederland zet (verder) in op waterweerbaarheid door, onder andere, meer handelingsperspectief te bieden aan inwoners en ondernemers als er wateroverlast of extreme regen is. Via lopende trajecten wordt ingezet op het aanpakken van de nationale wateropgaven (NWP) en klimaatweerbaarheid (NAS). Het Rijk draagt financieel bij vanaf 2028 om de zoetwaterbeschikbaarheid regionaal te verbeteren, water beter vast te houden en verzilting tegen te gaan. Per jaar is er zo'n 40 miljoen euro beschikbaar voor nationale maatregelen en (nieuwe) regionale maatregelen vanuit het Deltafonds.

PFAS-innovatieprogramma

Het kabinet zet in 2027 in op een kenniscentrum en een integraal innovatieprogramma voor alternatieven voor PFAS. Daarbij staan verdienvermogen, gezondheid en milieu centraal, en wordt aansluiting gezocht bij Europese initiatieven. Deze aanpak aansluit aan bij onze oproep om innovatie en werkbare alternatieven een centrale plek te geven in de PFAS-aanpak.

Bodemsaneringsopgave PFAS

Volgens het kabinet vormt PFAS in de bodem een van de belangrijkste toekomstige bodemsaneringsopgaven. Tot en met 2030 brengen provincies en gemeenten de omvang van de opgave verder in beeld en worden de meest risicovolle en urgente locaties aangepakt. Positief is dat het kabinet vanaf 2028 samen met bevoegde overheden én het bedrijfsleven de aanpak voor de periode na 2030 wil uitwerken. Ook wordt ingezet op technieken om PFAS af te breken. Voor ondernemers is het belangrijk dat deze aanpak werkbaar is en

proportioneel wordt uitgewerkt, en dat het bedrijfsleven hierbij vroegtijdig wordt betrokken.

Ruimtelijke ordening

Het kabinet zet in 2027 een volgende stap om voldoende ruimte voor bedrijven te waarborgen. In de EZ-begroting is vastgelegd dat richting 2050 naar verwachting 3,5 procent van het grondgebruik nodig is voor de economie, tegenover 2,8 procent in 2022. Het kabinet wil daarom voldoende ruimte intekenen voor bedrijventerreinen en fysieke uitbreiding van bedrijven mogelijk maken. Ook wordt expliciet vastgelegd dat gemeenten die bedrijventerreinen opheffen of transformeren, bijvoorbeeld voor woningbouw, deze ruimte moeten compenseren met nieuwe ruimte voor bedrijven. Rijk, medeoverheden en ondernemersorganisaties werken deze inzet samen verder uit in de Uitvoeringsafspraken Ruimte voor Economie. Vanaf 2027 komt bovendien een nieuwe subsidieregeling voor regionale innovatieclusters, met publieke cofinanciering en aandacht voor de fysieke randvoorwaarden voor groei. Hiervoor lopen de middelen structureel op tot 25 miljoen euro.

Ook in het ruimtelijke beleid verschuift de aandacht naar uitvoering. Bij de definitieve Nota Ruimte komt een uitvoeringsstrategie die de ruimtelijke keuzes moet laten doorwerken via nationale instrumenten en gebiedsgerichte samenwerking. In verschillende NOVEX-gebieden worden in 2027 Regionale Investeringsagenda's vastgesteld en uitvoeringsagenda's geactualiseerd. Voor ondernemers is van belang dat ruimte voor bedrijven daarbij daadwerkelijk wordt verbonden met energie, water, bereikbaarheid en andere randvoorwaarden om te kunnen investeren.

Versnellen woningbouw

Het kabinet trekt de investeringen in woningbouw ook na 2029 door. Boven op de woningbouwmiddelen van het vorige kabinet is nog eens 7 miljard euro beschikbaar voor de periode 2029-2035. Daarvan gaat circa 2,3 miljard euro naar de Realisatiestimulans, 940 miljoen euro naar de 31 grootschalige woningbouwlocaties en 650 miljoen euro naar de Woningbouwimpuls. Voor ondernemers is het van belang dat bij de ontwikkeling van woningbouwlocaties ook rekening wordt gehouden met het verplaatsen en compenseren van bestaande economische functies.

Ook het investeringsklimaat krijgt nadrukkelijk aandacht. De overdrachtsbelasting voor investeerders in huurwoningen daalt in 2027 van 8 naar 7 procent, en voor middenhuur komt vanaf 2029 vijf jaar lang 100 miljoen euro per jaar beschikbaar om de businesscase te verbeteren. Daarnaast worden onderdelen van de Wet betaalbare huur aangepast en wordt de nieuwbouwopslag voor middenhuur met vier jaar verlengd. Voor woningcorporaties wordt vanaf 2028 de investeringscapaciteit vergroot via een vrijstelling van de ATAD-renteaftrekbepanking. Op 21 september presenteert de Taskforce Versnelling Woningbouw haar actieplan, met naar verwachting concrete maatregelen om procedures te versnellen, de uitvoeringskracht te vergroten, bouwregelgeving te vereenvoudigen en het investeringsklimaat te verbeteren.

Stikstof en agrifood

Stikstofpakket

Het kabinet zet met het stikstofpakket gerichte stappen om Nederland van het stikstofslot te halen. Rond kwetsbare Natura 2000-gebieden komt zonering, met extra inzet op extensivering, natuurherstel en vermindering van andere drukfactoren. Tegelijk worden boeren ondersteund met doelsturing, stal- en managementmaatregelen, innovatie, grondbeleid, verplaatsing en vrijwillige beëindiging. Voor vijf prioritaire gebieden en twee economische clusters – waaronder de Veluwe, Peel, Brainport en Rotterdamse Haven – start in 2027 een versnelde gebiedsaanpak. Het stikstoffonds van 20 miljard euro is daarbij beschikbaar om ondernemers, zowel in de landbouw als in de industrie en mobiliteit, te ondersteunen. Het kabinet heeft tussen 2027 en 2031 250 miljoen euro gereserveerd voor aanvullende stikstofmaatregelen in industrie en mobiliteit. De 125 miljoen euro voor mobiliteit is bedoeld voor scheepvaart, wegverkeer en een intensivering van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB). Daarnaast is 125 miljoen euro beschikbaar voor industrie en bedoeld voor bovenwettelijke ammoniak- en NOx-reductie, waaronder een tenderregeling voor bedrijven in de vastgestelde zones rondom Natura 2000-gebieden. Het is nog onduidelijk wanneer de aangekondigde regelingen daadwerkelijk beschikbaar zullen zijn.

De uitwerking en uitvoering zijn, zowel landelijk als in de provincies, nu van bepalend belang. Het kabinet verwacht dit najaar concrete wetsvoorstellen en een concreet uitvoeringsprogramma met maatregelen te presenteren, en een

werkbare vergunningsroute en duidelijke financiële en juridische borging te kunnen bieden aan ondernemers.

Tabel 30 Verdeling middelen Stikstoffonds coalitieakkoord

Onderdeel	Budget
Gebiedsgerichte aanpak / zonering	€ 9 miljard
Agrarisch natuurbeheer	€ 1,2 miljard + € 165 miljoen per jaar na 2035
Natuurherstel	€ 2,2 miljard + € 200 miljoen per jaar na 2035
Managementmaatregelen en innovatie	€ 2 miljard
Vrijwillige beëindigingsregeling	€ 2,75 miljard
Kaderrichtlijn Water	€ 1,25 miljard
Flankerend beleid en uitvoering (overig)	€ 1,35 miljard + € 70 miljoen per jaar na 2035
Industrie en mobiliteit	€ 250 miljoen

Strategische Agenda Voedselzekerheid

Het kabinet werkt in 2027 aan een Strategische Agenda Voedselzekerheid. Begin 2027 wordt het Landelijk Crisisplan Voedselzekerheid afgerond. We steunen de inzet op voedselzekerheid, met name de ketengerichte aanpak en actieve samenwerking met het bedrijfsleven.

Agrofood

Het kabinet zet in 2027 verder in op ketensamenwerking om verduurzaming en verdienvermogen te versterken, onder meer via afspraken over vergoedingen voor duurzaamheidsinitiatieven en door de keten medeverantwoordelijk te houden voor de afzet van duurzame producten. Voor biologische landbouw komt 21,1 miljoen euro beschikbaar, waarvan 7,2 miljoen voor onder meer vraagstimulering. Voor 1 april 2027 wil het kabinet harde afspraken maken met verwerkers en supermarkten over biologische afzet. Ook bij dierwaardige veehouderij zet het kabinet in op ketendeals.

Het kabinet gaat tevens samen met bedrijfsleven en wetenschap verder met de Agrifood Innovatieagenda. Voor de Innovatieagenda en een innovatietop is in 2027 2 miljoen euro beschikbaar. Ook werkt het kabinet aan de nieuwe versie van de Kennis en Innovatie Agenda (KIA) Landbouw Water Voedsel. Het kabinet trekt in 2027 middelen uit voor digitalisering, robotisering en toepassing van nieuwe agrofoodtechnologie. Zo is 8,8 euro miljoen beschikbaar voor het Actieprogramma Digitalisering, 3,5 miljoen voor opschaling van 'Robots naar de boerenpraktijk' en 12,3 miljoen voor een landelijk netwerk van twaalf agrarische

experimenteerlocaties. Daarnaast gaat ruim 48 miljoen euro uit het Nationaal Groeifonds naar innovatieprogramma's voor o.a. regeneratieve landbouw (17,4 miljoen), cellulaire agricultuur (7,8 miljoen) en CROP-XR (2,4 miljoen).

Voorbereiding 'productschap 2.0'

Het kabinet start in 2027 met de oprichting van een publiek-private organisatie om de uitvoeringskracht te versterken. Dit vloeit voort uit de afspraak in het coalitieakkoord over een 'productschap 2.0'.

Duurzaamheids-KPI's

Het kabinet werkt in 2027 samen met kennisinstellingen, de voedselketen en de primaire sector aan een gemeenschappelijke systematiek van duurzaamheids-KPI's, gekoppeld aan doelsturing. De ambitie is om hiervoor in 2027 een publiek-private samenwerking op te zetten. We ondersteunen deze inzet op harmonisatie.

Verduurzaming glastuinbouw

Het kabinet stelt in 2027 110,1 miljoen euro beschikbaar voor verduurzaming van de glastuinbouw via het programma Kas als Energiebron. Het kabinet houdt vast aan de ambitie om de glastuinbouw in 2040 klimaatneutraal en economisch rendabel te maken, met voldoende duurzame elektriciteit, warmte en externe CO₂ als belangrijke randvoorwaarden.

LVVN regeldruk

LVVN wil nieuwe regeldruk voorkomen en bestaande regels verminderen. Het ministerie wil bijdragen aan de rijksbrede doelstelling om 500 regels te schrappen of te vereenvoudigen en gaat daarbij uit van circa 25 regels per jaar. Ook zet het kabinet in op minder regeldruk vanuit Brussel. Wij ondersteunen deze inzet op regeldrukvermindering.

Convenant gewasbescherming

In 2027 start de uitvoering van het convenant gewasbeschermingsmiddelen, met reductiedoelen, acties en maatregelen voor de periode 2026-2040. Het kabinet trekt middelen uit voor onder meer een gegevensautoriteit, extra toezicht en handhaving, een benchmarkingsysteem, versnelde toelating van groene gewasbeschermingsmiddelen en een praktijkprogramma plantgezondheid.

Arbeidsmarkt, onderwijs, zorg en gezondheid

Stevige handreiking van kabinet: nu aan tafel

Het kabinet doet opnieuw een uitnodiging aan de polder en een handreiking naar de vakbonden door voorgestelde bezuinigingen op de sociale zekerheid verder af te zwakken. VNO-NCW en MKB-Nederland vinden het hoog tijd om met elkaar aan tafel te gaan en te praten over belangrijke onderwerpen als het groeivermogen van Nederland, de hervorming van de ziekteregelingen (waaronder de WIA) en de vraag hoe we meer mensen aan het werk krijgen en houden.

Ziekte en Arbeidsongeschiktheid

Het Kabinet blijft de hand uitsteken naar sociale partners om gezamenlijk te komen tot een beter functionerend stelsel van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Zo heeft het kabinet besloten de voorgestelde verlaging van het maximumdagloon met 20 procent volledig terug te draaien. Door de hoge instroom in en lage uitstroom uit de WIA nemen de kosten flink toe, en ook de kosten van de vergoedingsregeling voor eerder gemaakte fouten lopen op. Steeds meer ondernemers ervaren problemen bij het UWV. Het kabinet geeft aan nu vooral in te willen zetten op taakherschikking, betere samenwerking tussen de verzekeringsarts en bedrijfsarts en meer voorwaarden stellen aan WIA-herbeoordelingen.

Ook zijn we blij dat er nu echt aandacht is voor de loondoorbetalingsplicht bij ziekte. Naar aanleiding van eerder gemaakte afspraken zijn wetsvoorstellen ingediend om het advies van de bedrijfsarts over de belastbaarheid van de zieke werknemer leidend te maken bij de toets op de re-integratie-inspanningen door UWV en re-integratie in het tweede ziektejaar te richten op werkhervatting bij een andere werkgever.

WW-duur

Het voorstel om de WW-duur te verkorten naar 12 maanden is uitgesteld naar 2029, met het doel dat hierover eerst een gesprek over plaatsvindt tussen de polder en politiek. Binnen dat gesprek zou het vooral moeten gaan over de vraag hoe we zoveel mogelijk mensen aan het werk houden, nu en in de toekomst.

Compensatieregeling transitievergoeding blijft nog een jaar intact

Het voornemen van het kabinet om de compensatieregeling voor de transitievergoeding af te schaffen, wordt met een jaar uitgesteld tot 2028. Wij hebben steeds benadrukt dat er eerst afspraken moeten worden gemaakt over de hervorming van de transitievergoeding voordat er naar de compensatieregeling kan worden gekeken. Wij zijn dan ook blij met dit uitstel. Zonder dit uitstel had het ondernemers duizenden euro's kunnen kosten.

Het uitstel biedt ruimte om de transitievergoeding toekomstgerichter in te richten. Scholing, omscholing, duurzame inzetbaarheid en van-werk-naar-werk moeten daarbij centraal staan. Investerings van werkgevers en werkenden hierin moeten worden gestimuleerd en gewaardeerd.

Ook het arbeidsrecht moet deze beweging ondersteunen. Een goede balans tussen bescherming, ontwikkeling en mobiliteit is nodig om werkgevers en werkenden beter voor te bereiden op technologische veranderingen en de arbeidsmarkt van de toekomst.

Modernisering concurrentiebeding

Wij steunen een gericht gebruik van het concurrentiebeding, maar kunnen ons niet vinden in een generieke vaste vergoedingsplicht. Een vast percentage doet onvoldoende recht aan de omstandigheden van het geval, en kan met name voor kleinere werkgevers onevenredig uitpakken. Wij pleiten daarom voor een meer proportionele en gedifferentieerde benadering.

Wetsvoorstel loontransparantie

Wij onderschrijven het doel van gelijke beloning voor gelijk/gelijkwaardig werk. Voor een werkbare invoering zijn tijdige duidelijkheid, beperkte regeldruk en voldoende voorbereidingstijd voor werkgevers essentieel.

Medezeggenschap is en blijft relevant

Op het terrein van medezeggenschap en de WOR worden geen grote wijzigingen aangekondigd. Tegelijkertijd wordt medezeggenschap belangrijker bij ontwikkelingen rond onder meer AI, loontransparantie en duurzame inzetbaarheid. Daarbij is het belangrijk dat bestaande medezeggenschapsrechten werkbaar blijven en voldoende ruimte bieden voor maatwerk binnen ondernemingen.

Toeleiding naar werk bij nieuwkomers

We zijn positief over de ambities van het Kabinet om 75.000 extra nieuwkomers naar werk te begeleiden. We zien de uitbreiding van het aantal 'meedoenbalies' in AZC's van 40 naar 90 als een goede stap om werk en nieuwkomers aan elkaar te verbinden. We zien dat voor succesvolle uitvoering van de ambities er echter nog meer nodig is.

Talentstrategie en internationaal talent

Universiteiten en hogescholen krijgen extra middelen om gericht internationaal toptalent aan te trekken en te behouden voor sectoren waar maatschappelijke opgaven het meest urgent zijn. We zijn positief over deze investering van 24,9 miljoen euro in 2026.

Minimumloon en jeugdloon

Het wettelijk minimumloon (WML) is per 1 juli 2026 14,99 euro voor 21-plussers. Er vinden geen beleidsmatige aanpassingen van het WML plaats, maar wel de reguliere indexaties. Het wettelijk minimumjeugdloon wordt per 1 januari 2027 flink verhoogd voor de leeftijden 16 tot en met 20 jaar (zie tabel). In sommige arbeidsintensieve sectoren zal dit de loonkosten opdrijven en de marges verkleinen. Bovendien brengt de verhoging risico's met zich mee in termen van minder werkgelegenheid voor jongeren en minder ruimte voor investeringen.

	Nu	Vanaf 1-1-2027	
15 jaar	30,0%	30,0%	15 jaar
16 jaar	34,5%	40,0%	16 jaar
17 jaar	39,5%	50,0%	17 jaar
18 jaar	50,0%	62,5%	18 jaar
19 jaar	60,0%	75,0%	19 jaar
20 jaar	80,0%	87,5%	20 jaar

Bovendien wordt het minimumloon voor studenten in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) in het middelbaar beroepsonderwijs gelijkgetrokken met het minimumjeugdloon. De aparte percentages voor bbl-studenten verdwijnen. In

Caribisch Nederland wordt voor 15-jarigen een minimumjeugdloonbedrag ingevoerd. Op dit moment is dit minimumjeugdloonpercentage nog niet vastgelegd in Caribisch Nederland.

Premies

Sinds 2022 kent de Aof-premie twee verschillende tarieven: een tarief voor kleine werkgevers (tot 25 maal de gemiddelde premieplichtige loonsom) en een tarief voor grotere werkgevers. In 2027 betalen kleine werkgevers een premie van 6,67 procent (2026: 6,26) en grote werkgevers een premie van 8,03 procent (2026: 7,61 procent).

De stijging van de Aof-premies komt vooral door maatregelen in het coalitieakkoord. Vanaf 2027 wordt de in het coalitieakkoord afgesproken vrijheidsbijdrage voor bedrijven ingevuld door de Aof-premietarieven te verhogen. Daarnaast stijgen de zorgpremies minder hard, doordat het eigen-risico wordt verhoogd. Deze lastenverlichting voor bedrijven wordt in het coalitieakkoord gecompenseerd door de Aof-premietarieven te verhogen. In de augustusbesluitvorming is afgesproken om het eigen-risico per 2027 niet te verhogen. De daaraan gerelateerde verhoging van de Aof-premie is in de augustusbesluitvorming niet teruggedraaid.

De gemiddelde premie voor de Werkhervattingskas (Whk), waaruit de uitkeringen voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten (WGA) en uitkeringen op grond van de Ziektewet worden betaald, is door het UWV voor 2027 vastgesteld op 1,67 procent (2026: 1,52). De Whk-premie wordt lastendekkend vastgesteld en is door UWV opwaarts bijgesteld door hogere uitkeringslasten voor WGA en ZW. Volgens de systematiek van de begroting zouden werkgevers dan in de Aof een lastenverlichting moeten krijgen. Dit is nu niet het geval, wat zorgt voor een lastenverzwaring van 357 miljoen euro structureel.

Het Algemeen Werkloosheidsfonds (AWf) financiert de WW-uitkeringen van marktwerkgevers. Als gevolg van de Wet arbeidsmarkt in balans (Wab) zijn er vanaf 2020 twee premietarieven binnen het AWf: een laag tarief voor vaste dienstverbanden en een hoog tarief voor flexibele dienstverbanden. Het lage tarief wordt voor 2027 geraamd op 2,74 procent (2026: 2,74 procent) en het hoge tarief op 7,74 procent (2026: 7,74 procent). Deze tarieven blijven dus stabiel.

Toekomstbestendige arbeidsmarkt

Het kabinet werkt door aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt met een balans tussen werkzekerheid voor werkenden en wendbaarheid voor ondernemers. Het kabinet gaat verder met de uitvoering van het arbeidsmarktpakket dat met sociale partners tot stand is gekomen. Daarbij wil het oog houden voor de aantrekkelijkheid van het creëren van nieuwe banen en voor de mogelijkheden van werkgevers om mee te bewegen met economische ontwikkelingen.

Met de Wet meer zekerheid flexwerkers, die in 2027 in werking treedt, krijgen uitzendkrachten gelijkwaardige arbeidsvoorwaarden als werknemers in vaste dienst in een vergelijkbare functie. Ook worden nulurencontracten vervangen door bandbreedtecontracten. Dit geeft werkenden meer rooster- en inkomenszekerheid, maar kan tegelijkertijd de vrijheid van werkgevers in de bedrijfsvoering beperken. Daarnaast verkort de wet de eerste fases van uitzendwerk. Tot slot kondigt het kabinet aan te werken aan een wet die de tijdelijkheid van het inlenen van uitzendkrachten waarborgt.

Zelfstandigenwet

Zoals aangekondigd werkt het kabinet aan de Zelfstandigenwet om te zorgen voor meer rust en duidelijkheid onder zelfstandigen en opdrachtgevers. Onderdeel van deze brede aanpak is wetgeving om duidelijkheid te bieden over wanneer je als, of met, zelfstandige(n) kunt werken. De uitgangspunten daarbij zijn dat je als zelfstandige onafhankelijk bent van anderen, ondernemersrisico's draagt waar je ook van kunt profiteren en de vrijheid geniet om je werk zelf te organiseren. Eind september biedt het kabinet het wetsvoorstel aan voor uitvoeringstoetsen. Gelijktijdig start een (tweede) internetconsultatie. VNO-NCW en MKB-Nederland zijn positief over de ambitie van het kabinet om zelfstandigen een meer volwaardige positie te geven. Tegelijkertijd hangt het succes af van een duidelijke, kenbare wet met werkbaar criteria die aansluiten bij de praktijk. Ook wil het kabinet schijnzelfstandigheid tegengaan, onder meer met het rechtsvermoeden van werknemerschap en de implementatie van de nieuwe Europese platformwerkrichtlijn.

Aanpak misstanden arbeidsmigratie/uitzendwerk

Het kabinet erkent de noodzaak van arbeidsmigratie, maar geeft tegelijkertijd aan dat misstanden moeten worden tegengegaan. Ook moet bij de omschakeling naar een hoogproductieve economie de groei van laagbetaalde

arbeid worden beperkt. In 2027 treedt de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) in werking. Dat jaar geldt als overgangsjaar; vanaf 2028 start de handhaving. Deze wet is het belangrijkste instrument om uitzendkrachten beter te beschermen en te zorgen voor een gelijk speelveld.

Meer informatie vindt u [hier](#). Daarnaast staat het kabinet stil bij het voorgenomen uitzendverbod in de vleesketen. De onderzoeken die lopen in de schoonmaak, glastuinbouw en transport worden niet genoemd. VNO-NCW en MKB-Nederland zijn tegen dit verbod en zijn daarbij zeer [kritisch](#) over de uitwerking daarvan. Het verbod is disproportioneel en niet effectief.

AOW

In de begroting voor 2027 is de aangekondigde versnelde verhoging van de AOW-leeftijd niet langer opgenomen. VNO-NCW en MKB-Nederland vinden dat verstandig. De AOW-leeftijd beweegt al mee met de levensverwachting, volgens de afspraak die sociale partners en kabinet in 2019 in het Pensioenakkoord maakten.

Aftoppingsgrens fiscale facilitering pensioen

Het kabinet bevriest de inkomensgrens voor fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw van 2027 tot en met 2032 op 137.800 euro. Deze aftoppingsgrens is al bevroren sinds 2024. Dit bedrag geldt al sinds 2024 en is sindsdien niet meer geïndexeerd. De maatregel geldt zowel voor pensioenopbouw via een werkgeversregeling ('tweede pijler') als voor individuele pensioenproducten zoals lijfrentes ('derde pijler'). Normaliter beweegt de aftoppingsgrens mee met het minimumloon. Hierdoor daalt de pensioengrondslag.

Pensioenuitkeringen en koopkracht gepensioneerden

SZW rekent voor 2027 met een gemiddelde indexatie van de aanvullende pensioenen van 7,6 procent en wijst daarbij op incidentele verhogingen die samenhangen met de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Het CPB raamt de koopkracht van gepensioneerden op +1,1 procent in 2026 en +0,3 procent in 2027, tegenover +0,6 en -0,1 procent voor alle huishoudens. De stijging in 2027 wordt volgens het CPB gedempt door de verlaging van de ouderenkorting. Het CPB tekent daarbij aan dat gepensioneerden de afgelopen jaren in doorsnee juist een relatief lage koopkrachtgroei hadden, omdat de pensioenindexatie

voorheen achterbleef bij de inflatie. Dit kwam deels door de strengere regels voor pensioenverhogingen in het oude pensioenstelsel.

Veilig en gezond werken

Het kabinet erkent nadrukkelijk de toenemende psychische problematiek, in het bijzonder onder jongeren, en werkt na afronding van de lopende inventarisatie aan een aanpak. De inzet op preventie is positief. VNO-NCW en MKB-Nederland vinden het daarbij essentieel om scherp onderscheid te maken tussen maatschappelijke oorzaken van mentale klachten en factoren die werkgevers daadwerkelijk kunnen beïnvloeden. Op de werkvloer moet naast preventie meer aandacht komen voor de-medicalisering en voor de positieve bijdrage die werk kan leveren aan gezondheid, herstel en participatie. De inzet op Van Werk naar Werk en Leven Lang Ontwikkelen kan dit ondersteunen.

Ook duurzame inzetbaarheid en het voorkomen van werkgerelateerde uitval blijven terecht prioriteit. De nieuwe subsidieregeling Duurzame Inzetbaarheid biedt branches mogelijkheden om hiervoor een gerichte sectorale aanpak te ontwikkelen. De uitkomsten van het onderzoek naar financiële prikkels kunnen deze beweging verder ondersteunen.

Het kabinet zet de ambities uit de Arbovisie 2040 voort. Voor werkgevers is daarbij de kern dat gezond en veilig werken wordt ondersteund door eenvoudige, begrijpelijke en goed naleefbare regels, met ruimte voor een risicogerichte aanpak en toezicht.

Onderwijs

We ondersteunen de ingezette koers op het gebied van Talentstrategie. In het licht van economische versterking en een weerbare samenleving is de inzet op talent cruciaal. We vragen aandacht voor een integrale benadering van arbeidsmarktkrapte, talentontwikkeling en Leven Lang Ontwikkelen. Voor het mbo zien we de aanpassingen in de bekostiging, in relatie tot de afspraken in het kader van de Talentstrategie, als een goede ontwikkeling. De investeringen in de publiek-private samenwerking tussen mbo-onderwijs en het mkb zullen deze afstemming verder versterken.

De eerdere bezuinigingen op het onderwijs worden door dit kabinet gerepareerd. De verdeling van de middelen gebeurt op diverse manieren en in overleg met het onderwijsveld. We maken ons zorgen over het feit dat eerder is

bezuinigd op voor werkgevers belangrijke uitvoering via SBB. Hierdoor staat de dienstverlening voor het erkennen en begeleiden van leerbedrijven onder druk.

Vergrijzingsbeleid

We zijn blij dat het kabinet ons SER-advies mantelzorg & werk integraal omarmt en uitvoert. Daarbij neemt het kabinet ook veel elementen over van onze gezamenlijke inzet met veel andere partijen op het gebied van ouderenzorg en de vergrijzing. De komende periode zullen wij het kabinet hier verder mee te helpen.

Maatregelen eigen risico

Het is goed om te zien dat de halvering van het eigen risico wordt teruggedraaid. Het kabinet heeft besloten de verhoging van het eigen risico niet door te zetten, de indexatie blijft vooralsnog wel staan. Het huidige pakket vindt daarmee een redelijke balans tussen betaalbaarheid en toegankelijkheid binnen het zorgstelsel en kunnen we goed volgen.

Gegevensuitwisseling

Er is 60 miljoen euro overgeheveld naar de VWS-begroting om werk te maken van de standaardisatie van gegevensuitwisseling. Dit is prima, mits het geld goed wordt besteed. Rondom medische technologie is het goed om te zien dat het kabinet expliciet uitspreekt samen met het bedrijfsleven door te pakken op de ontwikkelde plannen..

Onzeker budgettair beeld

Een aantal besparingsmaatregelen uit het coalitieakkoord, o.a. op het vlak van het trancheren van het eigen risico, het versoberen van de huishoudelijke hulp in de wmo en de beschikbaarheidsbijdrage academische zorg, blijven staan. Dit is conform de verwachting, maar het blijft afwachten in hoeverre hier politiek draagvlak voor zal zijn.

Internationaal

Handelsbevordering en instrumentarium

Economische weerbaarheid en veiligheid zijn belangrijker dan ooit.

Internationale handel, goed voor ruim 30 procent van ons nationaal inkomen, is hier cruciaal bij. Er moet worden geïnvesteerd in de internationalisering van de sectoren van de toekomst. Alhoewel het positief is dat de non-ODA begroting voor handelsbevordering na al die jaren wordt geïndexeerd, is het tegelijkertijd teleurstellend dat het budget voor handelsbevordering de komende jaren afvlakt.

Postennet

Het Kabinet draait de bezuinigingen op ambassades en consulaten, die eerder waren aangekondigd door het kabinet-Schoof, gedeeltelijk terug. Het kabinet Schoof heeft zowel het kerndepartement als het postennet van BZ gekort met een structurele bezuiniging van 70 miljoen euro. Het kabinet-Jetten zet hier een intensivering van structureel 35 miljoen euro per jaar vanaf 2027 tegenover. Van belang is wel dat het ambassadenetwerk goed aansluit op de geopolitieke ontwikkelingen en op het innovatie- en industriebeleid. We zullen de komende tijd bepleiten dat het kabinet een kabinetsbrede geïntegreerde geopolitieke visie voor de komende jaren ontwikkelt.

Geopolitiek

Nederland wil strategische afhankelijkheden verminderen op het gebied van energie, kritieke grondstoffen, technologie en digitale infrastructuur. Nederland verdiept strategische partnerschappen met onder meer de VS, Canada, India, Japan, Zuid-Korea, Australië, Marokko en landen in de Golfregio. Samenwerking met landen in het mondiale Zuiden wordt ingezet voor veiligheid, economische ontwikkeling, diversificatie en tegenwicht aan andere machtsblokken.

Sanctiebeleid

Sancties tegen Rusland worden uitgebreid, met bijzondere aandacht voor de Russische schaduwvloot en sanctieomzeiling. Er komt een Centraal Meldpunt Sancties en Nederland steunt een Europese sanctie-instelling. Voor versterking van de Nederlandse sanctienaleving is structureel 36,5 miljoen euro beschikbaar, ervoor nalevingskosten rond de schaduwvloot maximaal 1 miljoen euro per jaar in 2027 en 2028. Ook wordt gewerkt aan een nationaal verbod op handel in goederen uit illegale Israëlische nederzettingen.

Ontwikkelingssamenwerking

Het kabinet investeert weer meer in ontwikkelingssamenwerking, ruim 1,1 miljard euro voor de komende 3 jaar, hetgeen neerkomt op 367 miljoen per jaar. Dit komt bovenop de eerder aangekondigde intensivering van kabinet-Jetten en de eerder aangekondigde overheveling van middelen voor niet militaire inzet van Oekraïne. Voor 2027 betekent dit een toename van in totaal 600 miljoen euro. Met deze middelen kan er meer worden geïnvesteerd in onze internationale relaties en het opbouwen van strategische partners elders. Deze extra middelen worden als volgt ingezet: voor de niet-militaire uitgaven aan de Oekraïne (40 procent), maatschappelijke thema's als hoger onderwijs, mondiale gezondheidszorg, klimaat, vrouwenrechten (30 procent) en het ontwikkelen van migratiepartnerschappen (30 procent). Opvallend is dat hier ook een intensivering voor beurzen voor o.a. studenten uit de semicon sector uit worden bekostigd voor bijvoorbeeld het project Beethoven.

Oekraïne

Hoewel het kabinet ook blijft inzetten op niet-militaire steun aan Oekraïne, komt de wederopbouwsteun nu ten laste van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Voorheen werd deze steun uit de algemene middelen gefinancierd. Het budget voor ontwikkelingssamenwerking is daartoe verhoogd, maar we zullen nauwlettend moeten blijven volgen of dit uiteindelijk niet leidt tot een verlaging van de steun aan Oekraïne. De wederopbouw van Oekraïne biedt het bedrijfsleven goede kansen. Wij zullen dit blijven bespreken met het ministerie en de Kamer.

IMVO

IMVO blijft een belangrijk aandachtspunt voor het bedrijfsleven. De SER-sectorovereenkomsten-aanpak laat zien hoe bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheid samen verantwoordelijkheid kunnen nemen voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het is daarom van belang de samenwerking tussen deze partijen voort te zetten en waar nodig verder te intensiveren.

Digitalisering

IPCEI AI

Het kabinet stelt 120 miljoen euro beschikbaar voor deelname aan de IPCEI-AI (Important Project of Common European Interest Artificial Intelligence). Wij zijn zeer positief over deze maatregel. Deze IPCEI heeft als kerndoel om 'een Europees ecosysteem van bedrijven, overheden en kennisinstellingen met grensoverschrijdende samenwerking op het terrein van innovatie van geavanceerde AI-technologie op te bouwen. Inzet van de projecten is de ontwikkeling van een soeverein AI-continuüm met open en concurrerende basis-AI-modellen, efficiënte training- en inferentie-infrastructuur en energiezuinige AI-toepassingen. Tevens is het doel om *AI-as-a-Service*-oplossingen, open-sourceoplossingen en brede integratie van AI in sectoren zoals energie, telecom, defensie, lucht- en ruimtevaart, maakindustrie en transport te stimuleren.' De maatregel volgt op de goede belangstelling van Nederlandse bedrijven voor participatie.

Digitale Infrastructuur

In 2027 wordt verder ingezet op een meer geïntegreerde aanpak en een sterkere regierol voor de Rijksoverheid. Dit betreft onder meer de ontwikkeling van datacentercapaciteit en onderzoek naar de randvoorwaarden voor de aanlanding van nieuwe strategische zee kabelroutes. Voor dit laatste is 18 miljoen euro gereserveerd voor voorbereidend onderzoek.

Het kabinet komt in het najaar met nieuw datacenterbeleid. Daarvan zien we nu nog weinig terug in de plannen. Wij verwachten dat ruimte wordt geboden voor uitbreiding van datacentercapaciteit op basis van een meer integrale benadering, waarin ruimtelijk beleid en de planning van de energievoorziening zijn meegenomen. Daarnaast vragen wij aandacht voor het versterken van de Nederlandse AI-rekencapaciteit. We zouden dit graag in samenhang met het datacenterbeleid terugzien.

Digitale Soevereiniteit en Autonomie

Het kabinet geeft aan te willen werken aan een Europees voorkeursprincipe, onder meer om de positie op strategische markten te versterken. De concrete invulling hiervan zal in veel dossiers aan de orde komen. Het kabinet zal ook het EU-voorstel om Europese cloud- en AI-ontwikkeling te stimuleren verder moeten uitwerken. Hierin zijn ook soevereiniteitsbepalingen opgenomen, voor een groot deel gericht op de overheid als afnemer van digitale diensten.

Daarnaast zien wij in de EU-voorstellen steun en aansporing voor het kabinet om maatregelen verder te brengen, zoals het versnellen van AI-adoptie en het zorgdragen voor locaties waar datacentercapaciteit kan worden ontwikkeld, de zogenoemde '*datacenter acceleration zones*'. Het EU-voorstel zelf zien wij als een goede stap in de richting van ons streven naar meer stimulerend beleid in plaats van regelgeving.

Adoptie AI

Wij zien in de plannen nog geen nieuwe maatregelen terug om de adoptie van AI te bevorderen. Het kabinet verwijst vooral naar bredere, bestaande maatregelen. Met name in het MKB worden de mogelijkheden die AI biedt nog onvoldoende benut en dit blijft een belangrijk aandachtspunt in onze dialoog met EZ.

Digitale regeldruk

Het is goed om te zien dat het kabinet erkent dat de complexiteit van regels te hoog is, en dat het wil inzetten op meetbare resultaten. Naast het stoppen met het stapelen van uitzondering op uitzondering, moet ook de complexiteit van de huidige regels worden aangepakt. De inzet van het kabinet op de Digital Omnibus is wat ons betreft onvoldoende en zorgt eerder voor een verhoging van de complexiteit. We roepen het kabinet op om concreet resultaten te boeken: meer coherentie, proportionaliteit, duidelijkheid en een betere uitvoerbaarheid van regels..

Toezicht op AI

Het optimaliseren van AI-innovatie vereist dat AI-toezichthouders hun preventieve rol goed vervullen: de 'Ja, zo-kan-het-toezichthouder' is essentieel voor het realiseren van regeldrukreductie. Daarbij hoort ook dat ze binnen hun regelgevend kader waarop ze toezicht houden, innovatie en implementatie ondersteunen.

Consumentenwetgeving

Op het gebied van consumentenwetgeving is sprake van een duidelijke spanning in het kabinetsbeleid. Het kabinet zet in op aanscherping én harmonisatie. Enerzijds wil het kabinet minder regels, maar anderzijds kondigt het aan zich in de EU in te zetten voor nieuwe consumentenbeschermingsregels. Wij zetten ons ervoor in om te voorkomen dat de consumentenregels zich verder opstapelen. Harmonisatie van de consumentenregels is hard nodig om daadwerkelijk een sterke interne markt te realiseren..

Veiligheid en weerbaarheid

Economische weerbaarheid

Eind 2024 heeft het kabinet in beeld gebracht wat nodig is om Nederland weerbaar(der) te maken tegen hybride en militaire dreiging. Hierbij wordt de bal nog te veel bij het bedrijfsleven gelegd. Het is positief dat EZK in 2027 de handelingsopties voor bedrijven in kaart brengt, maar dat laat onverlet dat er óók een rol voor de overheid ligt. Aanvullende middelen zijn nodig voor beschermings- en herstelmaatregelen van vitale infrastructuur, maar ook voor de weerbaarheid van het mkb. Voor dit laatste zijn gerichte fiscale of subsidieregelingen nodig (net als bij cybersecurity).

Ook blijft een concrete invulling van de overeengekomen 1,5 procent NAVO-norm uit. Wij pleiten voor een expliciete koppeling tussen de 1,5 en 3,5 procent voor Defensie: 1,5 procent wordt ingezet voor de realisatie van de randvoorwaarden voor militaire paraatheid.

Positief is dat dat het kabinet in 2027 de ondersteuning aan kritieke (ofwel vitale) entiteiten gaat versterken. Hierbij zet het kabinet in op versterkte informatie-uitwisseling en kennisdeling.

Defensie

Het kabinet zet de structurele opschaling van Defensie door. In 2027 bedraagt het directe defensiebudget netto 28,59 miljard euro, inclusief 3,1 miljard voor militaire steun aan Oekraïne. Op papier is dat 7,3 miljard minder dan in 2026, maar gecorrigeerd voor de eenmalige betaling van 8,73 miljard aan militaire pensioenen in 2026 stijgen de defensie-uitgaven juist met circa 1,4 miljard.

Van het budget loopt 14,1 miljard euro via het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF), 1,0 miljard meer dan in 2026, voor ontwikkeling, aanschaf en instandhouding van materieel, munitie, IT en vastgoed. De nieuwe Defensie Innovatie- en Opschalingsautoriteit (DIOA) moet een belangrijke rol spelen op het vlak van innovatie, maar heeft nog geen afzonderlijk zichtbaar budget.

De militaire steun aan Oekraïne daalt naar 3,0 miljard euro (-209 miljoen euro). Tegelijkertijd betaalt het bedrijfsleven vanaf 2027 via een hogere Aof-premie een vrijheidsbijdrage van 1,5 miljard euro, oplopend naar structureel 1,7 miljard vanaf 2028. Voor VNO-NCW en MKB-Nederland is daarom cruciaal dat de extra

defensiemiddelen snel worden vertaald in langjarige opdrachten, voorfinanciering, productiecapaciteit, innovatie en toegankelijke kansen voor het mkb. Het doel om 50 procent bij Nederlandse en Europese bedrijven in te kopen biedt hoop, maar snelle operationalisering van en concrete middelen voor de DIOA blijven nodig.

Cybersecurity

Bescherming begint bij een goede informatiepositie. Zolang die kennis binnen de overheid blijft, kunnen bedrijven zich er niet tegen wapenen. In het verlengde hiervan onderstrepen wij de noodzaak van het Cyberweerbaarheidsnetwerk, doorontwikkeling van het programma Cyclotron en de oprichting van het House of Cyber. Wij zijn dan ook positief over het wetsvoorstel Wet bescherming nationale veiligheid door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Voortaan is het van belang dat in Nederland wordt toegewerkt naar één nationaal meldloket waar bedrijven al hun wettelijke meldingen kunnen doen.

Criminaliteitsbestrijding

Het kabinet stelt uit de envelop nationale veiligheid extra geld beschikbaar voor de politie, oplopend tot 462 miljoen euro structureel. 348 miljoen daarvan is nodig om het bestaande gat in de politiebegroting te dichten, zodat 114 miljoen euro overblijft voor nieuwe ambities. Daarvan gaat volgens de begroting van J&V 44,5 miljoen euro naar de aanpak van online criminaliteit en 41 miljoen euro naar meer agenten in de wijk. Publiek-private samenwerking is essentieel om criminaliteit te bestrijden, waarbij preventie en repressie hand in hand gaan. Het bedrijfsleven wil daarin zijn deel doen, maar heeft daarvoor de instrumenten nodig: onderlinge gegevensdeling, intensievere samenwerking met politie en OM waaronder vaste PPS-aanspreekpunten. Voor de aanpak van online fraude pleiten wij voor één landelijke fraudehub.

Voorkomen Ondernijning en Witwassen

Het kabinet wil de anti-witwasaanpak risico-gestuurd uitvoeren zodat ondernemers minder lasten ervaren. Ondernemers vragen om instrumenten om criminaliteit buiten de deur te houden, zoals meer mogelijkheden tot gegevensdeling. Poortwachters hebben een speciale positie. De informatie die poortwachters aan de overheid verstrekken moet worden verwerkt en teruggekoppeld. Wij pleiten voor wettelijke ruimte voor poortwachters om signalen over dezelfde klant met elkaar te delen.

Voor het Europese anti-witwaspakket dat op 10 juli 2027 ingaat, reserveert de begroting van J&V 7 miljoen euro, met de erkenning dat pas bij de implementatie blijkt hoeveel capaciteit Europese regels vragen. Wij vragen het kabinet die capaciteit bij FIU-Nederland, de toezichthouders en de ministeries nu al te regelen.

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van VNO-NCW en de Koninklijke Vereniging MKB-Nederland. Postbus 93002 2509 AA Den Haag T. 070 - 349 03 49 (VNO-NCW) T. 070 - 349 09 09 (MKB-Nederland)

www.vno-ncw.nl

www.mkb.nl

Deze nieuwsbrief is met zorg samengesteld. Er kan echter geen enkele aansprakelijkheid worden aanvaard voor eventuele onjuistheden of onvolkomenheden. Vermenigvuldigen van (delen van) deze uitgave is toegestaan, mits met bronvermelding.

15 september 2026